

ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Алексеева Світлана Володимирівна
доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник
відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-8132-0465

Парадигми освіти постійно розвиваються. Загалом вважають, що парадигми освіти охоплюють ряд освітніх теорій, філософій і підходів, які формують спосіб структурування та оцінювання навчання. Таким чином, освітня парадигма є фундаментальним аспектом освітньої практики. Крім того, дослідження засвідчили, що різні парадигми мають значний вплив на результати навчання, підкреслюючи важливість прийняття більш орієнтованого на учня підходу в освіті. Найбільш відомими сучасними освітніми парадигмами є парадигми, що засновані на трьох наукових теоріях: біхевіоризму, когнітивізму і конструктивізму [1].

Освітні парадигми штучного інтелекту є сукупністю концептуальних підходів і моделей організації освітнього процесу, які інтегрують технології штучного інтелекту з метою підвищення ефективності навчання, персоналізації освітнього досвіду та розвитку цифрової компетентності учасників освіти. Інтелектуальні системи, генеративні моделі та аналітика даних не лише автоматизують окремі освітні процеси, а й змінюють саму парадигму освіти, тобто систему цінностей, методів і цілей навчання [2].

Сучасна педагогічна наука виокремлює низку парадигм, у межах яких штучний інтелект виступає: інструментом персоналізації навчання; когнітивним партнером людини; аналітичним механізмом управління освітніми процесами; співтворцем у креативному навчанні; етичним і соціальним викликом; системним чинником оновлення змісту освіти в епоху ШІ.

Освітні парадигми штучного інтелекту не суперечать одна одній, а формують *еволюційний ланцюг* розвитку освіти: від індивідуалізації навчання →

до співтворчості людини і ШІ → і, нарешті, до системної освіти для життя у світі ШІ.

Педагогічними принципами, що об'єднують ці парадигми є індивідуалізація навчання, співпраця «людина–машина», відповідальне використання технологій, розвиток критичного і творчого мислення. Ми зробили порівняльну таблицю систематизації основних освітніх парадигм ШІ (табл.1)

Таблиця 1.

Систематизація основних освітніх парадигм ШІ

№	Парадигма	Суть	Ключові ідеї
1	Персоналізованого навчання (Штучний інтелект для персоналізації / AI for Personalization)	Індивідуалізація навчальних траєкторій за допомогою ШІ	Адаптивне навчання, Learning Analytics, Intelligent Tutoring Systems
2	Когнітивно-інтерактивна (Штучний інтелект як когнітивний партнер / AI as Cognitive Partner)	ШІ як співрозмовник і «мислячий партнер»	Діалогові агенти, симулятори мислення, критичне навчання
3	Аналітично-керована освіта (Освіта, заснована на даних / Data-Driven Education)	Прийняття педагогічних рішень на основі аналітики даних	Моніторинг успішності, прогнозування
4	Парадигма співтворчості людини і ШІ (Спільне творення людини та штучного інтелекту / Human–AI Co-Creation)	Спільна творчість людини і алгоритму	Генерація контенту, дизайн, музика, ідеї
5	Етична і гуманістична (Етика штучного інтелекту в освіті / AI Ethics in Education)	Формування відповідального ставлення до використання ШІ	Етика даних, авторство, алгоритмічна справедливість
6	Мета-навчальна або “ вчитися вчитися ” (Штучний інтелект для мета-навчання / AI for Meta-Learning)	Розвиток здатності вчитися вчитися за допомогою ШІ	Саморефлексія, трекінг прогресу, самооцінка
7	Освіта для епохи ШІ (Освіта для ери штучного інтелекту / Education for AI Era)	Системна підготовка людини до життя у світі ШІ	Цифрова, етична, творча й гнучка компетентність

Систематизація основних освітніх парадигм ШІ розроблено на основі опрацьованих джерел [3, 4, 5]. Узагальнюючи подані характеристики, можна зазначити, що кожна з освітніх парадигм штучного інтелекту має власну логіку розвитку та функціональне спрямування. Зокрема, парадигма персоналізованого навчання зосереджується на створенні індивідуальних освітніх траєкторій за

допомогою алгоритмів ШІ; когнітивно-інтерактивна парадигма розглядає штучний інтелект як когнітивного партнера, здатного імітувати або стимулювати людське мислення; парадигма навчання з підтримкою аналітики даних орієнтується на управління освітнім процесом на основі аналізу великих освітніх даних; тоді як парадигма співтворчості людини і ШІ акцентує увагу на спільній творчій діяльності, де інтелектуальні системи виступають засобом розширення творчого потенціалу особистості.

Висновок: сучасні освітні парадигми, засновані на використанні штучного інтелекту, формують нову модель навчання, у якій поєднуються аналітичні, когнітивні, персоналізаційні та творчі можливості людини і машини. Такий синтез забезпечує перехід від традиційного засвоєння знань до інтелектуально-гнучкого, адаптивного та співтворчого освітнього процесу, що відповідає викликам епохи штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. № 1.33. С. 22–26. URL: http://en.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/6_5.pdf
2. Батечко Н., Михайліченко М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному науковому дискурсі. *Освітологія*. 2020. № 9. С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.4>
3. Алексеева С. Цифрові інтелектуальні рішення (ШІ) в освіті в умовах сучасної пермакризи. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі* : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук. конф. (Київ, 30 трав. 2024 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2024. С. 93–97. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746866>
4. Aleven V. Rule-based cognitive modeling for intelligent tutoring systems. In: Nkambou R., Bourdeau J., Mizoguchi R. (eds.) *Advances in Intelligent Tutoring Systems*. Springer, 2010. P. 33–62. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-14363-2_3
5. *Digital education outlook 2023: Towards an effective digital education ecosystem*. OECD, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/c74f03de-en>